

УДК 373.3/.5.091.33-028.42

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.9>

Іван СМОЛЮК

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-8743-0075

Артем СМОЛЮК

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, просп. Волі, 36, м. Луцьк, Волинська область, Україна, 43010

ORCID: 0000-0002-6615-741X

Бібліографічний опис статті: Смолюк, І., Смолюк, А. (2023). Розвиток розумової активності учнів початкової школи у дидактичній грі. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 3, 57–64, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.9>

РОЗВИТОК РОЗУМОВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ДИДАКТИЧНІЙ ГРІ

У статті виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови розвитку розумової активності учнів початкової школи у дидактичній грі.

Пошук нових психолого-педагогічних підходів до розвитку розумової активності дітей молодшого шкільного віку стає все більш значущим, оскільки саме активність розуму є однією з основоположних властивостей особистості. Розумове виховання і розвиток дітей полягає не тільки в тому, щоб дати дітям знання, а й навчити їх використовувати ці знання в різноманітній діяльності.

Робота аналізує теоретичні закономірності, становлення та розвитку розумової активності дітей молодшого шкільного віку засобами дидактичних ігор. Виявлені та обґрунтовані провідні педагогічні умови використання дидактичних ігор як засобу розвитку розумової активності. Важливим чинником у розв'язанні досліджуваної проблеми, є систематичне використання дидактичних ігор в освітньому процесі початкової школи.

До змісту освітнього процесу дітей молодшого шкільного віку входить виховання розумової активності, розвиток інтелектуальних умінь і навичок, уваги, сприйняття, пам'яті, мислення, допитливості і розумових здібностей.

Виховання розумової активності – це, перш за все, розвиток активної розумової діяльності учнів.

Використання дидактичної гри, в якій одночасно діють два начала: навчальне (пізнавальне) та ігрове (цікаве), зумовлено ще і потребою пом'якшення переходу від однієї провідної діяльності до іншої, а також тим, що в процесі гри діти легше засвоюють знання, отримують уявлення про навколишній світ.

Суть методики використання дидактичних ігор у процесі розумового виховання дітей молодшого шкільного віку полягає в тому, що у дітей послідовно розширюються уявлення про окремі об'єкти оточуючого середовища, формується логічне мислення, вміння аналізувати, класифікувати та порівнювати. Провідною формою роботи виступає повсякденне спілкування класовода з дітьми з використанням матеріалу дидактичних ігор. Розроблена методика використання дидактичних ігор як засобу розвитку розумової активності вимагає дотримання низки педагогічних умов, серед яких: використання дидактичних ігор у процесі спілкування з дітьми в різних видах діяльності в контексті вирішення завдань розумового виховання; використання наочності у процесі роботи з дидактичними іграми; чітка організаційна структура освітнього процесу.

Ключові слова: початкова школа, розвиток, розумова активність, дидактична гра.

Ivan SMOLIUK

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Department of General Pedagogy and Preschool Education, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-8743-0075

Artem SMOLIUK

Candidate of Pedagogic Sciences, Senior Lecturer at the Department of Nature and Mathematics, Worldview Education and Information Technologies, Municipal Higher Educational Institution "Lutsk Pedagogical College" of the Volyn Regional Council, 36 Voly Ave, Lutsk, Ukraine, 43010

ORCID: 0000-0002-6615-741X

To cite this article: Smoliuk, I, Smoliuk, A. (2023). Rozvytok rozumovoi aktyvnosti uchniv pochatkovoї shkoly u dydaktychnii hri [Development of mental activity of primary school students in didactic game]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 57–64, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2023.3.9>

DEVELOPMENT OF MENTAL ACTIVITY OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN DIDACTIC GAME

The pedagogical conditions of mental activity development of primary school students in didactic game are revealed, theoretically substantiated and experimentally checked in scientific work.

The search for new psychological and pedagogical approaches to the development of children's mental activity in younger school age is becoming increasingly important, because the activity of the mind is one of the fundamental properties of personality. The mental upbringing and development of the children is not only giving them knowledge, but also teaching how to use this knowledge in a variety of activities.

The article analyzes the theoretical patterns, formation and development of younger school age children's mental activity by means of didactic games. The leading pedagogical conditions of using didactic games as a means of developing mental activity are identified and substantiated. An important factor in solving the research problem is the systematic use of didactic games in the educational process of primary school.

The content of the younger school age children's educational process includes the mental activity education, the development of intellectual skills, imagination, perception, memory, thinking, curiosity and mental abilities.

First of all, education of mental activity – it is the development of primary school students' active mental activity.

The use of didactic games, in which two principles operate simultaneously: educational (cognitive) and game (interesting), is due to the need to mitigate the transition from one leading activity to another, as well as the fact that during the game children learn more easily, gain idea of the world around.

The essence of the using didactic games method in the mental education process of children of younger school age is that they consistently expand their understanding of the environment individual objects', form logical thinking, the ability to analyze, classify and compare. The leading form of work is the daily communication of the educator with the children using the material of didactic games. The developed method of using didactic games as a means of developing mental activity requires compliance with a number of pedagogical conditions, including: the use of didactic games in the process of communicating with children in various activities in the context of solving problems of mental education; the use of clarity in the process of working with didactic games, a clear organizational structure of the educational process.

Key words: primary school, development, mental activity, didactic game.

Постановка наукової проблеми та її значення. Третє тисячоліття ознаменоване інформаційною революцією, коли освічені люди цінуються як справжнє національне багатство. Необхідність орієнтуватися у зростаючому обсязі знань ставить високі вимоги до розумового виховання підростаючого покоління. Найважливіше завдання сучасної освіти полягає у формуванні особистості, яка має високий рівень розумового розвитку, здатна ефективно засвоювати знання і застосовувати їх на практиці. Пошук нових психолого-педагогічних підходів до розвитку розумової активності дітей молодшого шкільного віку стає все більш значущим, оскільки саме активність розуму є однією з основоположних властивостей особистості. Відомо, що розумове виховання і розвиток дітей полягає не тільки в тому, щоб дати дітям знання, а й навчити

їх використовувати ці знання в різноманітній діяльності (Курик, 2016, С. 240–242).

Концепція нової української школи визначила потребу перебудови її роботи по-новому не втрачає актуальності питання розумового розвитку учнів початкової школи. Зарубіжна класична та вітчизняна педагогіка, дослідження сучасності досягли чимало в обґрунтуванні змісту, завдань розумового розвитку. При цьому вчені спирались на багатий досвід народної педагогіки.

В народі кажуть: щаслива людина, яка має світлий і гострий розум; подвійно таланить тому, хто має ще й душу добру, серце чуйне. Формувати в школі, в сім'ї таку щасливу людину – завдання сьогодення.

Тому не дивно, що проблема розумового виховання, інтелектуального розвитку займає

чільне місце серед науково-методичного доробку та педагогічних досліджень.

Основним змістом розумового виховання є розвиток розумових здібностей, розумової активності, здатності дитини самостійно ставити пізнавальні завдання та знаходити способи їх вирішення (Божук, 2019, С. 124–127). Дитина розумово розвивається тоді, коли їй надається можливість відкривати, творити, міркувати, сперечатися. Розумовий розвиток учнів займає чільне місце в освітньому процесі початкової школи. Видатні педагоги і психологи досліджували і продовжують робити це зараз в плані пошуку найоптимальніших шляхів розумового розвитку дітей (Нікітіна, 2011, С. 21–31).

Перед початковою школою стоїть завдання домогтися, щоб учні не лише засвоїли матеріал, а й могли вільно оперувати ним, застосувати для вирішення навчальних та життєвих проблем, для розширення свого пізнавального досвіду. А цьому сприяють засоби, що активізують пізнавальну діяльність. Зокрема, до них належать дидактичні ігри. Вони підвищують ефективність сприймання учнями навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять елемент цікавості, спрямовані на формування в учнів потреби в знаннях та інтересу, сприяють розвитку пізнавальних сил і можливостей учнів (Бондарчук, 2018, С. 103–106). До того ж гра, як свідчить теорія та практика, є найприроднішою та найпривабливішою діяльністю для молодших школярів, що дарує радість, а в той же час є важливим засобом творчого пізнання. Використання проблемних завдань і гри сприяє активній розумовій діяльності учнів, залученню їх до пошуку, здогадів, міркування тощо. Іншою позитивною стороною гри є те, що вона сприяє використанню знань у новій ситуації, таким чином, вивчений учнями матеріал проходить через своєрідну практику, вносить різноманітність і інтерес у навчальний процес (Руденко, 2011, С. 67–70).

Необхідність удосконалення шляхів розвитку розумової активності молодших школярів зумовили вибір теми: **«Розвиток розумової активності молодших школярів у дидактичній грі»**.

Сучасні дослідження Сучасний стан розробки проблеми співвідношення навчання та

розвитку дає можливість говорити про різні її напрямки. Л. Виготський, критично переглянувши наявні точки зору (В. Джеймс, К. Коффка, Ж. Піаже), створив теорію, згідно з якою навчання не підпорядковується пасивному стану розвитку дитини, а навпаки, добре організоване навчання «веде за собою» розвиток. На основі цього положення Г. Костюк, В. Моляко, С. Рубінштейн, Д. Ельконін та ін. висловлювали думки, що психічний розвиток в цілому, а розумовий зокрема, визначається змістом, системою і способами передачі інформації. Теорія розвивального навчання передбачає оптимістичну точку зору щодо можливостей розвитку всіх дітей.

У дослідженнях Л. Венгера, О. Запорожця, А. Люблінської, А. Сорокіної, Л. Артемової підкреслюється думка про те, що діяльність повинна ставити дитину перед необхідністю спрямовувати свою розумову активність на пошук і використання наявних у неї знань і дій для вирішення нового завдання. Встановлено, що чим цікавіша така діяльність, тим більший емоційний вплив робить вона на дитину, тим більший ефект вона дає.

В загальнопедагогічному, психологічному, методичному планах проблема знайшла своє відображення в працях Я. Коменського, Й. Песталоцці, К. Ушинського, Ю. Фаусек, Л. Шлегер. Окремі аспекти проблеми піднімали вчені М. Веракса, Л. Парамонова, С. Ніколаєва.

У контексті нашого дослідження значний інтерес викликали роботи Л. Артемової, Т. Поніманської. Цікавими і змістовними є роботи Л. Грегуля, С. Русової, Л. Шовкової (виокремлення значення різноманітних практичних дій в розумовому вихованні), Г. Альтшулера, Уільма Дж. Гордона (роль і місце розвивального навчання в розумовому розвитку дітей, суть та принципи методики теорії розв'язання винахідницьких завдань).

Дослідження психологів (І. Беха, С. Максименка) показали, що розвиток дитини відбувається у всіх видах діяльності, але, перш за все, у грі. У численних психолого-педагогічних дослідженнях доведено важливість застосування різних форм і методів розвитку розумової активності дітей у процесі освіти (Л. Артемова, Т. Поніманська, Н. Яришева).

Одним із таких методів є дидактична гра – це гра, спрямована на формування

у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок (Сидоренко, 2014). Дидактичні ігри підвищують ефективність сприймання учнями навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості, актуалізують їхній досвід, збагачують чуттєвий досвід дитини, забезпечують розвиток сприймання та розумової активності. Нерідко ігри з дидактичними матеріалами є основним засобом навчання і виховання, за допомогою яких класовод готує учня правильно сприймати об'єкти і явища навколишнього світу (Воробйова, 2002, С. 46–48).

Відтак **мета нашого дослідження** полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні і експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку розумової активності учнів початкової школи у дидактичній грі.

Виклад основного матеріалу. У процесі роботи з учнями учителями початкової школи використовуються різні форми, види, зміст роботи, але вся їхня діяльність (тут мається на увазі саме роль і місце вчителя в системі взаємодії всіх учасників освітнього процесу в цілому) спрямована на всебічний і гармонійний розвиток дітей.

Варто зауважити, що роботу з розумового розвитку учнів початкової школи слід розглядати як один з напрямків роботи вчителя, що є базовим в цілому розвитку дитини.

Як показало дослідження важливим є проведення своєчасного моніторингу успіхів учнів, тому що саме моніторинг дозволяє оцінити не тільки успіхи дітей, а й проаналізувати ступінь ефективності роботи самого педагога, а педагог, виходячи з отриманих результатів, робить висновок про правильність обраних технологій і методів роботи як з класом у цілому, так і з конкретним учнем і при необхідності вносить корективи в план своєї роботи.

Проте, існує при цьому певного роду формальність, тому що результат – це не завжди є цифри, виведені в рівень, а найкращий показник розумового розвитку – це вміння школяра отримувати нові знання, вміння міркувати, доказово мислити, здогадуватися, виявляти розумове напруження, фантазувати, робити самостійні висновки, вибудовувати задуми творів, малюнків, конструкцій тощо (Довгаль, 2019, С. 58–64).

Здійснивши аналіз психолого-педагогічних джерел з проблеми розумового виховання дітей молодшого шкільного віку, визначивши важливість і значущість досліджуваної теми, ми розпочали експериментальне дослідження проблеми розвитку розумової активності учнів початкової школи у дидактичній грі. Експеримент проводився за трьома етапами: констатувальним, формувальним і контрольним.

Метою констатувального експерименту було виявити рівень розвитку розумової активності учнів початкової школи; визначити місце використання дидактичних ігор як засобу розвитку розумової активності дітей молодшого шкільного віку. Для вирішення поставлених завдань було обрано комплекс методів дослідження: бесіди з учнями, аналіз результатів діяльності учнів, документації вчителів, ігрові методи, математичні і статистичні методи, а саме методи вимірювання, реєстрування, ранжування.

У констатувальному експерименті взяло участь 32 учні першого класу, що склали дві вибірки – контрольну групу 17 учнів (КГ), та експериментальну 15 учнів (ЕГ) однакові за основними показниками (рівень фізичного, психічного, розумового розвитку).

Для визначення рівня розумової активності в учнів початкової школи нами було обрані наступні показники та відповідні їм критерії:

Для визначення розвитку розумової активності у дітей молодшого шкільного віку ми пропонували дітям виконати три блоки завдань та дати відповідь на запитання експериментатора. **Перший блок** був спрямований на визначення стійкості уваги і пам'яті, цей блок включав наступні завдання:

- 1) дидактичні ігри на розвиток уваги;
- 2) дидактичні ігри на розвиток пам'яті.

Другий блок завдань був спрямований на визначення сприйняття й уяви.

Третій блок завдань був спрямований на діагностику логічного мислення. Він включав дидактичні ігри на розвиток мислення.

Оскільки діапазони варіації середніх значень досліджуваної змінної однакові, то для виявлення відмінностей у контрольній та експериментальній групах застосувати Q-критерій Розенбаума неможливо. Для перевірки висунутої нами гіпотези ми використали U-критерій Манна-Уїтні.

Показники та критерії рівнів розумової активності учнів початкової школи

Показники	Критерії оцінки
Увага (стійкість, концентрація)	Вміння заштриховувати необхідні фігурки.
Пам'ять (обсяг)	Запам'ятовування 7–8 назв предметів.
Сприйняття	Уміння розрізняти 3–4 відтінки будь-якого кольору. Уміння зіставляти за величиною 7-10 предметів однакової форми. Уміння визначати відмінності двох фігур різної форми. Уміння розділяти складну фігуру на декілька більш простих.
Уява	Домалювати розпочате зображення, доповнивши його деталями. Самостійно скласти невелику казку або історію на задану тему.
Елементи логічного мислення	Встановлювати родо-видові відносини між поняттями. Уміння відображати класифікаційні ознаки (побудова моделі класифікаційних ознак між поняттями).

Показники, отримані за даною методикою набували значень від 3 до 5. Оцінка близька до 3 свідчить про досить низький рівень розумових навичок. Оцінка 4 – середній рівень, близька до 5 – високий.

Аналіз отриманих показників дозволив зробити наступні висновки про особливості сформованості пізнавальних процесів в учнів початкової школи на момент середини листопада 2021 року:

– пам'ять – недостатній обсяг пам'яті (із запропонованих 8 назв предметів учні в середньому відтворюють 3–4, що свідчить про низький рівень обсягу пам'яті, діти, що відтворювали 5–6 назв мають середній рівень обсягу пам'яті; відтворити всі 8 назв не зміг ніхто).

– увага – недостатня концентрація і слабка стійкість уваги на завданні, відволікання на зовнішні подразники (шум, шепіт дітей), внаслідок чого учні погано виконали завдання.

– сприйняття – відчувались значні складнощі при визначенні відтінків основних кольорів; недостатньо розвинені вміння зіставляти за величиною предмети різної форми, визначати відмінності двох фігур різних форм.

– уява – відчувались значні труднощі при необхідності домалювати розпочате зображення, доповнивши його деталями; самостійно можуть скласти невелику розповідь або казку, але зміст не цікавий, простий, елементи фантазії у творі мінімальні.

– елементи логічного мислення – зазнають труднощів при встановленні родо-видових і класифікаційних відносин між поняттями.

Отже, результати якісного аналізу показали, що в більшості учнів, поряд із наявністю

уявлень про колір, форму відсутнє розуміння родо-видових зв'язків і класифікаційних відносин між поняттями (у 5 дітей виникали труднощі при класифікації предметів, у 3 дітей не сформоване уявлення про відтінки окремих кольорів), недостатній обсяг пам'яті (9 дітей не в змозі відтворити назви 3–4 предметів), недостатня концентрація і стійкість уваги на завданні (3 дітям взагалі важко сконцентрувати свою увагу на завданні).

Наприклад, з метою дослідження особливостей прояву пам'яті нами був проведений такий експеримент: учням з невеликими паузами були зачитані слова конкретного, а потім абстрактного змісту (по 7 слів). При цьому дітям необхідно було запам'ятати і відтворити їх по пам'яті. Дослідження показало, що слова конкретного змісту учні запам'ятовують краще. Так, 7 слів назвали 3 дітей, 6 слів – 5 дітей, 5 слів – 9 дітей, 4 слова – 10 дітей, 3 слова – 5 дітей.

Отже, результати констатувального експерименту засвідчили, що учні початкової школи мають різний рівень розвитку розумової активності.

У учнів немає глибокого і систематичного аналізу властивостей і якостей предметів, які сприймаються. Це підтверджується нашим дослідженням. Дітям було запропоновано намалювати з природи червону чашку з білими смужками вверху і внизу, яка була виставлена на демонстраційній підставці. Учні швидко розглядали її, називали ознаки, прагнули швидше намалювати, не звертаючись до природи. В результаті на їх малюнках чашки виходили різних розмірів і форм, відрізнялись кольором від зразка.

Враховуючи всі показники цього критерію, за показниками розумового розвитку учнів було поділено на три групи:

- учні, розумова активність яких висока;
- учні, розумова активність яких середня;
- учні, розумова активність яких низька.

Виходячи з теоретичних розробок, з результатів констатувальної частини дослідження, де зазначені «слабкі» місця учнів початкової школи у формуванні і розвитку пізнавальних здібностей, видно, що потрібне проведення корекційно-розвивальної роботи в даному напрямку і корекція наявних результатів в учнів класу можлива. Нами було визначено напрямок завдань корекційно-розвивальної роботи:

- 1) здійснити відбір змісту дидактичних ігор;
- 2) збудувати систему їх використання з метою оптимізації корекційного педагогічного впливу на пізнавальний розвиток учня початкової школи.

З метою вирішення завдань нашого дослідження (формульованій експеримент), необхідно було розробити систему дидактичних ігор, яка б передбачала розвиток розумової активності дітей молодшого шкільного віку.

Всі дидактичні ігри спрямовані на розвиток мислення і мовлення учнів, формують різні сторони цього процесу. Від об'єкта до слова і від слова до об'єкта – два взаємопов'язаних підходи, які використовувалися при розробці системи ігор.

Перша група ігор – це ігри, що формують уміння виділяти основні, характерні ознаки предметів і явищ, порівнювати, зіставляти їх. У цій групі слід звернути особливу увагу на ігри, що спрямовані на вміння складати зв'язну, цікаву, послідовну розповідь про той чи інший предмет, враховуючи всю сукупність його ознак, на вміння порівнювати, класифікувати, узагальнювати і це все виявляється в логічній чіткості, доказовості тверджень, що сприяє не лише активізації словникового запасу учнів, але й розширює ознайомлення дитини зі світом речей, явищ, їх властивостями, якостями.

Друга група – ігри, які виховують вміння групувати, узагальнювати предмети за певними ознаками.

Третя група – ігри, що вимагають від учнів вміння відрізнити реальні явища від нереальних, помічати алогізми, робити правильні умовиводи, розуміти гумор.

Четверта група – ігри, що виховують вміння володіти собою, увагу, винахідливість, кмітливість.

Дидактичні ігри можуть проводитися як під час занять, так і в час відпочинку. Якщо учитель хоче закріпити або уточнити ті або інші знання, отримані на уроці, він проводить гру на матеріалі цього зайняття.

Для оцінки ефективності і результативності педагогічної дії на процес розумового розвитку учнів початкової школи з використання системи дидактичних ігор як одного із засобів розумового виховання використовувався відповідний діагностичний матеріал. В дослідженні брали участь ті ж 32 учні першого класу.

Аналіз отриманих результатів показав перевагу показників, що характеризують експериментальну групу. Для перевірки достовірності результату ми використали U-критерій Манна-Уїтні.

Аналіз порівняльних результатів показав, що в розумовому розвитку учнів експериментальної групи сталися позитивні зміни в усіх рівневих показниках. Так, значно зріс показник високого рівня з 2 дітей до 6 дітей, середнього рівня збільшився з 7 дітей до 8; низький рівень на початку роботи з учнями складав 6 дітей – на кінець періоду роботи з експериментальною групою учнів, низький рівень знизився до відмітки 1 дитина – усе вищезазначене стосується загального показника розумового розвитку.

Наведені дані дають підстави стверджувати, що сталися значні зміни в плані сформованості пізнавальних процесів і є позитивна динаміка в їх розвитку. Відмічені якісні і кількісні перетворення в показниках.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі всіх виявлених закономірностей розумового розвитку учнів початкової школи визначається зміст і методи виховання розумової активності на різних етапах вікового становлення дитини.

Виховання розумової активності – це, перш за все, розвиток активної розумової діяльності учнів початкової школи. Повноцінне розумове виховання відбувається тільки в педагогічно доцільній організації діяльності.

Використання дидактичної гри, в якій одночасно діють два начала: навчальне (пізнавальне) та ігрове (цікаве), зумовлене потре-

бою пом'якшення переходу від однієї основної діяльності до іншої, а також тим, що у процесі гри учні легше засвоюють знання, отримують уявлення про навколишній світ.

Аналіз результатів експерименту показав, що після проведеної роботи з розумового виховання, зокрема розвитку розумової активності учнів початкової школи засобами дидактичних ігор, дітей з високим рівнем розумової активності в ЕГ стало 84%, у КГ – 24%; із середнім рівнем в ЕГ – 16%, у КГ – 38%; низький рівень в ЕГ не виявлено, у КГ – 38%.

Отже, дослідно-експериментальним шляхом доведено ефективність використання дидактичних ігор як засобу розвитку розумової активності учнів початкової школи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують можливості використання дидактичних ігор на подальших етапах розвитку дитини, а також розширення спектру методів, які варто використовувати в роботі з дидактичними іграми, вивчення специфіки їх використання, враховуючи індивідуальні особливості дітей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Божук С. Психолого-педагогічні умови розвитку пізнавального інтересу молодших школярів. *Актуальні питання дошкільної та початкової освіти*. 2019. № 2. С. 124–127.
2. Бондарчук Н. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів *Вісн. Житомир. держ. ун-ту*. 2018. № 41. С. 103–106.
3. Воробйова С. Дидактична гра в процесі навчання. *Рідна школа*. 2002. №10. С. 46–48.
4. Державний стандарт початкової освіти / затв. постановою Кабінетом Міністрів України від 21.02.2018 № 87 зі змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
5. Довгаль О. Г. Розвиток пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку в різних видах діяльності. Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2019. С. 58–64.
6. Жорник О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності. *Рідна школа*. 2000. № 2. С. 26–28.
7. Курик М. Формування пізнавальної активності школярів через сюжетно-рольові та дидактичні ігри. *Гірська школа Українських Карпат* : наук.-метод. журн. / Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2016. № 14. С. 240–242.
8. Куліш Н.В. Застосування дидактичних ігор у навчальному процесі *Нові технології навчання* : наук.-метод. зб. / Ред. кол. : В. Д. Зайчук (головний редактор), О. Я. Савченко, М. Ф. Дмитриченко. Київ : НМЦ ВО, 2002. Вип. 33. С. 174–175.
9. Нікітіна Н. Активізація пізнавальної активності учнів шляхом використання ігрових моментів та цікавих завдань. *Початкове навчання та виховання*. 2011. № 31. С. 21–31.
10. Руденко О. Використання гри як засобу підвищення ефективності навчання. *Школа : інформаційно-методичний журнал*. 2011. № 11. С. 67–70.
11. Сидоренко М. М. Розвиток пізнавальної активності учнів засобами дидактичної гри. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, 2014. № 5. С. 115–119.

REFERENCES:

1. Bozhuk S. (2019) Psyholoho-pedahohichni umovy rozvytku piznavalnoho interesu molodshykh shkoliariv. [Psychological and pedagogical conditions for the development of cognitive interest of younger schoolchildren]. *Aktualni pytannia doshkilnoi ta pochatkovoї osvity*. № 2. P. 124–127. [in Ukrainian].
2. Bondarchuk N. (2018) Aktyvizatsiia piznavalnoi diialnosti molodshykh shkoliariv. [Activation of cognitive activity of younger schoolchildren]. *Visn. Zhytomyr. derzh. un-tu*. № 41. P. 103–106. [in Ukrainian].
3. Vorobiova S. (2002) Dydaktychna hra v protsesi navchannia. [Didactic game during the learning process]. *Ridna shkola*. №10. P. 46–48. [in Ukrainian].
4. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education] / zatv. postanovoiu Kabinetom Ministriv Ukrainy vid 21.02.2018 № 87 zi zminamy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>. [in Ukrainian].
5. Dovhal O. H. (2019) Rozvytok piznavalnoi aktyvnosti ditei molodshoho shkilnoho viku v riznykh vydakh diialnosti. [Development of cognitive activity of children of younger school age in various activities]. Instytut problem vykhovannia APN Ukrainy. Kyiv, P. 58–64. [in Ukrainian].
6. Zhornyk O. (2000) Formuvannia piznavalnoi aktyvnosti uchniv u protsesi spilnoi ihrovoi diialnosti. [Formation of students' cognitive activity in the process of joint game activity]. *Ridna shkola*. №2. P. 26–28. [in Ukrainian].

7. Kuryk M. (2016) Formuvannia piznavalnoi aktyvnosti shkolariv cherez siuzhetnorolovi ta dydaktychni hry. [Formation of cognitive activity of schoolchildren through role-playing and didactic games]. *Hirska shkola Ukrainy Karpats'kykh Karpat* : nauk.-metod. zhurn. / Prykarpats'kiy nats. un-t im. V. Stefanyka. Ivano-Frankivsk, № 14. P. 240–242. [in Ukrainian].
8. Kulish N.V. (2002) Zastosuvannia dydaktychnykh ihor u navchalnomu protsesi. [Application of didactic games in the educational process]. *Novi tekhnologii navchannia* : nauk.-metod. zb. / Red. kol. : V. D. Zaichuk (holovnyi redaktor), O.Ia. Savchenko, M.F. Dmytrychenko. Kyiv : NMTs VO. Vyp. 33. P. 174–175. [in Ukrainian].
9. Nikitina N. (2011) Aktyvizatsiia piznavalnoi aktyvnosti uchniv shliakhom vykorystannia ihrovykh momentiv ta tsikavykh zavdan. [Activation of students' cognitive activity by using game moments and interesting tasks]. *Pochatkove navchannia ta vykhovannia*. № 31. P. 21–31. [in Ukrainian].
10. Rudenko O. (2011) Vykorystannia hry yak zasobu pidvyshchennia efektyvnosti navchannia. [Using the game as a mean of increasing the effectiveness of learning]. *Shkola* : informatsiino-metodychnyi zhurnal. № 11. P. 67–70. [in Ukrainian].
11. Sydorenko M. M. (2014) Rozvytok piznavalnoi aktyvnosti uchniv zasobamy dydaktychnoi hry. [Development of students' cognitive activity by means of didactic games]. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia*. Psykholoho-pedahohichni nauky. Nizhyn, № 5. P. 115–119. [in Ukrainian].